

zijn (1801-1815) werd verdedigd. Swaan en Bakker gaan er in hun artikel niet verder op in, maar willen alleen nagaan of de toen kort tevoren ontdekte elementen kalium, natrium, calcium, strontium en barium wel metalen zijn. Deze elementen zijn alleen met behulp van elektrische stroom verkregen en hebben een zeer grote affiniteit tot zuurstof, zelfs tot dampkringzuurstof. Bolletjes ervan ontploffen aan de lucht, zodat men moet „vermoeden... dat deze zogenaamde metalen, geene enkelvoudige, maar zamengestelde lichamen zijn, in welker samenstelling, misschien ook, het *Hydrogenium* is ingetreden”. Volgens de schrijvers schijnt er een omgekeerde evenredigheid te bestaan tussen warmtestof en zuurstof. Zo heeft kwik een grotere affiniteit tot warmtestof (want het is vloeibaar), maar de werking van zuurstof erop is veel minder sterk. IJzer daarentegen wordt gemakkelijk aangetast door zuurstof (roestvorming), maar gaat heel moeilijk in vloeistoofstand over en bevat dus heel weinig warmtestof. Kalium, natrium enz. hebben met metalen alleen „het blinkende” gemeen, maar „ook de zeepbel is blinkende en geeft metaal-kleuren” en deze is zeker geen metaal (!). Daarom menen Swaan en Bakker dat de genoemde nieuwe elementen geen metalen zijn, omdat wij „indien wij alleen om hunne overhelling tot de zuurstof hun dien moeten toekennen, ook alle *bases Acidificabiles*, zoo als *kool*, *phosphorus* en *zwavel* voor metalen te groeten” hebben. Het „gedesoxideerd *Alkali*” is een samengesteld lichaam, een „eigenlijk Azote Hydrogené, misschien zelfs nu nog een *Oxyde d’Azote Hydrogené*” (azote = stikstof). Een merkwaardig, zij het niet geheel onlogisch betoog. Belangrijker voor de medische lezers was de bijdrage van F. van Cats Smalenburg over de definitie van het begrip zout (1829) en de uitvoerige „Wijsgerige beschouwing der scheikundige geschiedenis van haren oorsprong af, tot op den tegenwoordigen tijd” van Meylink (1843, 1844, 1845). Maar of dit allemaal veel heeft bijgedragen tot de chemische kennis van de lezers, is twijfelachtig. Een artikel „*Visum repertum*” (1828), een verslag van een ge-

rechtelijk scheikundig onderzoek van de „Peijekker, ten einde de zich daarop bevindende rode vlekken scheikundig te onderzoeken”, door de Alkmaarse apothekers H. Toussaint en J. Lastdrager is het enige scheikundige artikel uit het Tijdschrift waarvan men kan zeggen dat het voor artsen belangrijke informatie bevatte.

Dat er zo weinig natuur- en scheikundige artikelen in de geneeskundige tijdschriften uit die periode voorkomen, is achteraf gezien niet zo verwonderlijk. Geneeskunde is in de eerste plaats van praktische aard, waardoor van artikelen met een natuurwetenschappelijke inhoud in geneeskundige tijdschriften verwacht kan worden dat zij praktische onderwerpen behandelen: geneesmiddelen, instrumenten e.d. Zuiver natuurwetenschappelijke onderwerpen, waarin fundamentele problemen uit natuur- en scheikunde aan de orde worden gesteld, zullen we in de geneeskundige tijdschriften uit die periode dan ook niet of nauwelijks aantreffen. Daarvoor moeten wij te rade gaan bij de in de 19de eeuw in groten getale gepubliceerde vaktijdschriften op het gebied van natuur- en scheikunde.

LITERATUUR

- BOSCH, I. VAN DEN (1778) Natuur- en geneeskundige verhandeling van de oorzaken, voorbehoeding, en geneezing der ziekten, uit de natuurlyke gesteldheid van het vaderland voortvloeiende. *Verhandelingen, uitgegeven door de Hollandsche Maatschappye der Weetenschappen, te Haarlem* 18, LI-LXIV, bl. I.
- DELPRAT, C. C. (1927) *De geschiedenis der Nederlandsche geneeskundige tijdschriften*. Amsterdamsche Boek- en Steendrukkerij v/h Ellerman, Harms & Co., Amsterdam.
- SNELDERS, H. A. M. (1979) Die Rezeption der Phlogiston-Theorie von Stahl und Juncker in den Niederlanden. *Wissenschaftliche Beiträge der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg*, bl. 20; (1980) *Het Gezelschap der Hollandsche Scheikundigen. Amsterdamse chemici uit het einde van de achttiende eeuw*. Rodopi, Amsterdam.

Januari 1981

BRIEVEN AAN DE REDACTIE

Voedselinfectie op de Eurotop-conferentie

A. W. J. HANEKAMP, TOEGEVOEGD GENEESKUNDIG INSPECTEUR VAN DE VOLKSGEZONDHEID VOOR LIMBURG

Tijdens de Eurotop-bijeenkomst, op 23 en 24 maart jl. in Maastricht, brak een omvangrijke voedselinfectie uit onder de deelnemers en onder de journalisten en de vele anderen die bij de organisatie betrokken waren. Van de groep geëxponeerden – die

ten minste op 1000 personen moet worden geschat – hebben enkelen op zondagavond 22 maart en allen op de beide erop volgende conferentiedagen met *Salmonella indiana* besmet voedsel gegeten, dat tijdens de conferentie werd geserveerd. Vermoedelijk is

meer dan de helft van hen ziek geworden, met verschijnselen van matige tot soms ernstige buikkramen, diarree, hoofdpijn, koorts, enz.

De Keuringsdienst van Waren, de Districtsgezondheidsdienst Zuidelijk Zuid-Limburg en de Rijksuniversiteit Limburg zijn, ieder met de middelen die hun ten dienste staan, te zamen bezig te onderzoeken welk voedsel werd besmet, hoe de besmetting plaatsvond en langs welke weg deze zich kon verspreiden. Met behulp van een telefonische enquête van de geëxponeerden in de regio Zuid-Limburg (ca. 200 personen) wordt getracht de bron op te sporen en meer inzicht te verkrijgen over het verloop van de salmonellose. In de nabije toekomst

zijn over deze epidemie nog publikaties te verwachten.

Over *S. indiana* is weinig bekend. Deze bacterie werd in Nederland in 1980 slechts 3 maal geïsoleerd uit de mens, en voorts 1 maal uit oppervlakte-water, 1 maal uit het varken, 5 maal uit de kip, 2 maal uit de duif en 1 maal uit andere vogels.

Op grond van het voorafgaande wordt behandelen de artsen dringend aanbevolen – voor zover dit nog niet is geschied – de faeces te laten kweken van patiënten met gastro-intestinale klachten, die betrokken zijn geweest bij de Eurotop-conferentie.

April 1981

REFERATEN

Verloskunde en vrouwenziekten

Behandeling van climacteriële klachten met medroxyprogesteron

Climacteriële klachten tijdens de overgangsjaren worden veroorzaakt door hormonale veranderingen ten gevolge van afnemende ovariumfunctie. Vóór de menopauze is er nog wel ontwikkeling van oestrogeen producerende follikels, maar tot ovulatie komt het meestal niet meer. In het algemeen is er dan ook vóór de menopauze geen tekort aan oestrogenen maar het oestrogeen-progesteronritme ontbreekt. Ná de menopauze is er geen follikelrijping meer zodat de oestrogeenproductie afneemt. In de hele perimenopauzale periode is de gonadotrofinespiegel in het bloed hoog. Hoe het ontstaan van climacteriële klachten verklaard moet worden, is nog steeds niet helemaal duidelijk.

Dat overgangsklachten niet alleen met oestrogenen maar ook met progestatieve stoffen behandeld kunnen worden, blijkt onder andere uit een onderzoek van SCHIFF en medewerkers (1980), die 32 vrouwen met climacteriële klachten groepsgewijs in twee perioden van elk 12 weken met medroxyprogesteron of met een placebo behandelden. De ene groep kreeg in de eerste periode 20 mg medroxyprogesteron oraal en vervolgens een placebo; de andere groep

gebruikte de eerste 12 weken een placebo en kreeg daarna medroxyprogesteron. Het aantal vapers per week was de maatstaf voor het resultaat van de behandeling. Het resultaat is in de grafiek weergegeven.

ANDERSON en medewerkers (1980) testten in een soortgelijk onderzoek het effect van intramusculair toegediend medroxyprogesteronacetaat (Depo-Provera) bij 48 vrouwen die groepsgewijs behandeld werden met 50, 100 of 150 mg medroxyprogesteronacetaat of met een placebo. In de met Depo-Provera behandelde groepen verminderden de klachten van bijna alle vrouwen. Daarentegen nam slechts één van de 12 vrouwen die met een placebo behandeld werden, een verbetering waar.

Het goed behandelen van climacteriële klachten is een kunst. De aetiologie is nog altijd niet precies bekend en de reactie van de individuele patiënt op het toedienen van hormonen is moeilijk te voorspellen. Als er een eu-oestrogene situatie bestaat (veel helder, rekbaar cervixslijm) kan cyclische toediening van orale progestativa de klachten doen afnemen. Bij een lage oestrogene activiteit zal men aan oestrogeen-substitutie de voorkeur geven. Verder kan men – zoals uit de gerefereerde artikelen blijkt – met continu gebruik van progestativa (medroxyprogesteron) resultaat boeken. Als men helemaal geen hormonen wil gebruiken, is een behandeling met clonidine (Catapresan, Dixarit) of Bellergal retard te proberen.

Literatuur: ANDERSON, G. D., G. W. BATES, R. A. BLAIR e.a. (1980) *Amer. J. Obstet. Gynec.* 137, 99. – SCHIFF, J., D. CRAMER, K. J. RYAN e.a. (1980) *J. Amer. med. Ass.* 244, 1443.

J. H. J. M. MEUWISSEN

Diversen

Triamteren en nierstenen

ETTINGER en medewerkers (1980) analyseerden 50.000 nierstenen. Dit is ongeveer een vijfde deel van alle nierstenen die in de Verenigde Staten per half jaar geloosd en verkregen worden. In 181 van deze stenen werden triamteren en metabolieten daarvan aangetroffen. Ruwweg een derde deel van deze stenen bestond voor meer dan 90% uit triamteren; verder vond men hierin gebruikelijke bestanddelen: eiwit, calciumoxalaat, urinezuur. Combinaties met magnesium-ammoniumfosfaat, apatiet of brushiet

